

ОЦІНКА РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ПАНУВАННЯ ПАРАДИГМИ РІВНОВАГИ

ТЮРИНА Д. М.

УДК 330.342

Тюрина Д. М. Оцінка ринку праці в умовах панування парадигми рівноваги

Дана стаття присвячена вивченню актуальної проблеми щодо відтворення та розвитку людського капіталу, який є основним фактором економічного зростання. У статті досліджуються процеси формування ринку праці в умовах кризової економіки на прикладі Харківської області. Автором проаналізовано розвиток ринку праці Харківської області з урахуванням поглядів теорії рівноваги, обґрунтовано шляхи та напрями вирішення проблеми, пов'язаної з підвищенням ефективності використання людського капіталу регіону. Проведено статистичний аналіз використання трудового потенціалу Харківської області. За результатами зазначеного аналізу визначено основні фактори відтоку умів. Автором доведено ендогенну природу проблеми відтоку людського капіталу та обґрунтовано доцільність запровадження концепції випереджаючої освіти у формуванні кваліфікаційних кадрів.

Ключові слова: ринок праці, людський потенціал, рівновага, випереджаюча освіта, відтік умів.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 10.

Тюрина Дина Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра обліку, аудиту та економічного аналізу, Харківський інститут фінансів Українського державного університету фінансів і міжнародної торгівлі (пер. Плетньовський, 5, Харків, 61003, Україна)

E-mail: hiitsdina@mail.ru

УДК 330.342

UDC 330.342

Тюрина Д. Н. Оценка рынка труда в условиях господства парадигмы равновесия

Tyurina D. N. Assessment of the Labour Market Under Conditions of Domination of the Equilibrium Paradigm

Данная статья посвящена изучению актуальной проблемы воспроизводства и развития человеческого капитала, который является основным фактором экономического роста. В статье исследуются процессы формирования рынка труда в условиях кризисной экономики на примере Харьковской области. Автором проанализировано развитие рынка труда Харьковской области на основе представлений теории равновесия, обоснованы пути и направления решения проблемы, связанной с повышением эффективности использования человеческого капитала региона. Проведен статистический анализ использования трудового потенциала Харьковской области. По результатам анализа определены основные факторы оттока умов. Автором доказана эндогенная природа проблемы утечки человеческого капитала и обоснована целесообразность внедрения концепции опережающего образования в формировании квалификационных кадров.

The article is devoted to the study of the topical problem of reproduction and development of the human capital, which is the main factor of economic growth. The article studies processes of formation of the labour market under conditions of the crisis economy using example of the Kharkiv oblast. The author analyses development of the labour market of the Kharkiv oblast on the basis of conceptions of the equilibrium theory, grounds the ways and directions of solution of the problem connected with increase of effectiveness of use of the human capital of the region. It conducts a statistical analysis of the use of labour potential of the Kharkiv oblast. Using the analysis results it determines main factors of brain drainage. The author proves endogenous nature of the problem of outflow of human capital and grounds expediency of introduction of the concept of anticipatory education in formation of qualified personnel.

Ключевые слова: рынок труда, человеческий капитал, равновесие, упреждающее образование, отток умов.

Key words: labour market, human capital, equilibrium, predictive education, brain drainage.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Библ.:** 10.

Pic.: 2. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 10.

Тюрина Дина Николаевна – кандидат педагогических наук, доцент, кафедра учета, аудита и экономического анализа, Харьковский институт финансов Украинского государственного университета финансов и международной торговли (пер. Плетневский, 5, Харьков, 61003, Украина)

E-mail: hiitsdina@mail.ru

Tyurina Dina N. – Candidate of Sciences (Pedagogy), Associate Professor, Department of Accounting, Audit and Economic Analysis, Kharkiv Institute of Finance of the Ukrainian State University of Finance and International Trade (per. Pletnovskyy, 5, Kharkiv, 61003, Ukraine)

E-mail: hiitsdina@mail.ru

Сучасні тенденції якісних зрушень у структурі виробництва та суспільства свідчать про те, що людський капітал став домінуючим фактором економічного розвитку країн світу. Основоположну роль у процесі глибокого перерозподілу економічних суб'єктів за видами діяльності, галузями господарства, зміни технологічного способу виробництва, глибокої структурної перебудови, появи принципово нових ринків продуктів і послуг в умовах становлення нової економіки відіграє персонал. У зв'язку з цим виникає необхідність вирішення низки завдань щодо організації ринку праці, у тому числі усвідомлення необхідності розвитку та інвестування в людський капітал.

До наукової розробки теоретичних і прикладних проблем відтворення людського потенціалу значний внесок зробили такі зарубіжні вчені, як Г. Беккер, А. Печчеї,

А. Сен, А. Туроу, В. Автономов, С. Валентей, О. Добринін, С. Дятлов, К. Колін, В. Марцинкевич, А. Нестеров, Б. Юдін та інші. Дослідженням цієї важливої наукової проблематики в умовах соціальної та економічної трансформації суспільства займаються й такі провідні науковці України: В. В. Онікієнко, Л. М. Ємельяненко, В. Л. Міненко, В. М. Янишівський, Е. М. Лібанова, Д. П. Богиня, П. П. Борщевський, М. П. Бутко, А. С. Лисецький, С. Мочерний, І. А. Петрова, С. І. Пирожков та інші.

Проте, незважаючи на надзвичайну увагу, приділену вивченню даного питання як науковцями, так й управлінцями різних рівнів, більшість з них оцінює її з позицій теорії ринкової рівноваги, що в умовах кризової економіки нового часу не відповідає стану та динаміці відповідного ринку, а отже потребує подальшого дослідження.

Мета статті – вивчення та аналіз розвитку ринку праці Харківської області з урахуванням поглядів теорії рівноваги і пошук шляхів вирішення проблем, пов'язаних з підвищенням ефективності використання людського капіталу регіону.

Більшість популярних у наші дні економічних доктрин знаходиться в рамках так званої парадигми рівноваги, тобто досліджує рівноважні стани ринків (у тому числі ринку робочої сили), припускаючи, що такі стани існують, і з'ясовує умови досягнення рівноваги, причини відхилення від неї та шляхи її відновлення.

Вважаючи живу працю товаром, що характеризується стандартними кривими попиту та пропозиції, у більшості робіт досліджено схему ринкової рівноваги на ринку праці [1 – 7]. Однак, оцінюючи ринок праці України, у тому числі й Харківщини, простежується тенденція до збільшення обсягу безробітних, що обумовлене стійким надлишком пропозиції робочої сили в порівнянні з попитом на неї, а отже, свідчить про нерівноважний характер даного ринку.

Підтвердженням цього є статистичні дані щодо рівня зайнятості та безробіття в Харківській області на кінець 2011 р.– початок 2012 р. Так, чисельність економічно активного населення віком від 15 до 70 років у середньому за 2011 р. становила 1375,2 тис. осіб, з них

1279 тис. осіб, або 93%, були зайняті економічною діяльністю, решта – не мали роботи, але активно її шукали та були готові приступити до неї, тобто відповідно до методології Міжнародної Організації Праці (МОП) класифікувались як безробітні.

Водночас, за повідомленням підприємств, установ та організацій, кількість вільних робочих місць і вакантних посад на 1 січня 2012 р. становила 2,8 тис. Навантаження незайнятого населення, яке перебувало на обліку державної служби зайнятості області, на 1 січня 2012 р. становило 11 осіб на одну вакансію [10, с. 352].

Ще одним підтвердженням наявності диспропорцій на ринку праці є характер відтворення робочої сили. Зокрема в Харківській області робоча сила в цілому відтворюється в загасаючому вигляді: кількісно скорочується та якісно погіршується. Так, середня тривалість зареєстрованого безробіття в Харківській області за рік збільшилась на один місяць і на кінець 2011 р. становила 5 місяців (табл. 1).

Станом на 1 січня 2012 р. чисельність безробітних, які перебували в умовах довготривалого безробіття, склала 7,3%. Наразі в області зареєстровано майже 43% безробітних чоловіків і 57% жінок у віці від 35 до 59 років, що, у свою чергу, свідчить і про втрату професійного досвіду, який фахівці набувають лише з роками (рис. 1).

Таблиця 1

Оцінка ринку праці Харківської області за тривалістю незайнятості безробітних [10, с. 361]

Показник	Рік				
	2000	2005	2009	2010	2011
Усього безробітних, тис. осіб	191,1	91,6	105,5	97,9	96,2
з них за тривалістю пошуку роботи, відсотків					
до 1 місяця	1,4	9,1	8,3	12,9	12,7
від 1 до 3 місяців	5,9	19,9	26,4	20,1	41,2
від 3 до 6 місяців	9,1	13,0	29,3	21,9	28,1
від 6 до 9 місяців	6,7	7,3	14,6	11,3	3,9
від 9 до 12 місяців	9,6	6,9	9,0	0,8	3,1
12 місяців і більше	67,3	43,8	12,4	33,0	11,0
Середня тривалість пошуку роботи, місяців	11	7	4	6	4

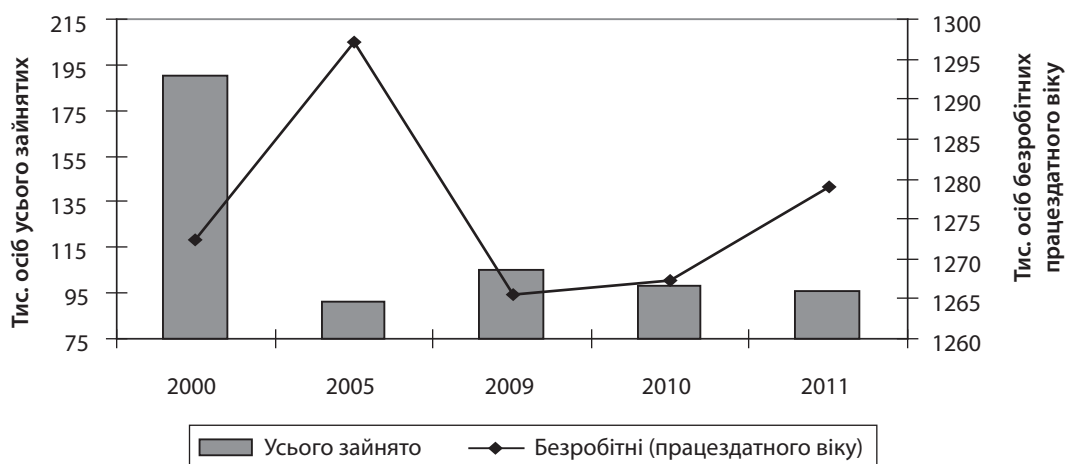

Рис. 1. Стан зайнятості населення Харківської області в 2000 – 2011 рр.

Однак навіть фактичні статистичні дані однозначно не можна приймати на віру, оскільки крім неоплачуваних відпусток у ряді галузей регулярно практикується неповна виплата зарплати чи багатомісячне припинення оплати праці, що свідчить про тіньовий характер кризи безробіття в області.

При цьому різко падає рівень життя більшості населення, а розшарування суспільства на невелику кількість багатих і величезну масу бідних досягає небезпечної межі (рис. 2). Так, у 2011 р. майже 68% населення області отримувало до 3000 грн, тоді як витрати на одну особу перевищували наявний дохід в 1,3 рази, тобто населення витрачало свої заощадження, як і в попередні роки.

першу чергу менш освічених працівників як менш продуктивних. Насправді критерієм прийняття рішень щодо кадрових змін зараз є не продуктивність праці, а сукупна ефективність виробничих процесів. У зв'язку з цим єдиною можливістю виживання для більшості підприємств став перехід до більш відсталих технологічних укладів господарювання а, отже, руйнування свого технологічного потенціалу, упередженого як у засобах виробництва, так і в робочій силі високої кваліфікації, що у першу чергу підпадає під скорочення штатів.

В усіх країнах, де настає економічна криза, має місце та сама закономірність: спочатку «валяться» наукомісткі виробництва, і без роботи залишаються най-

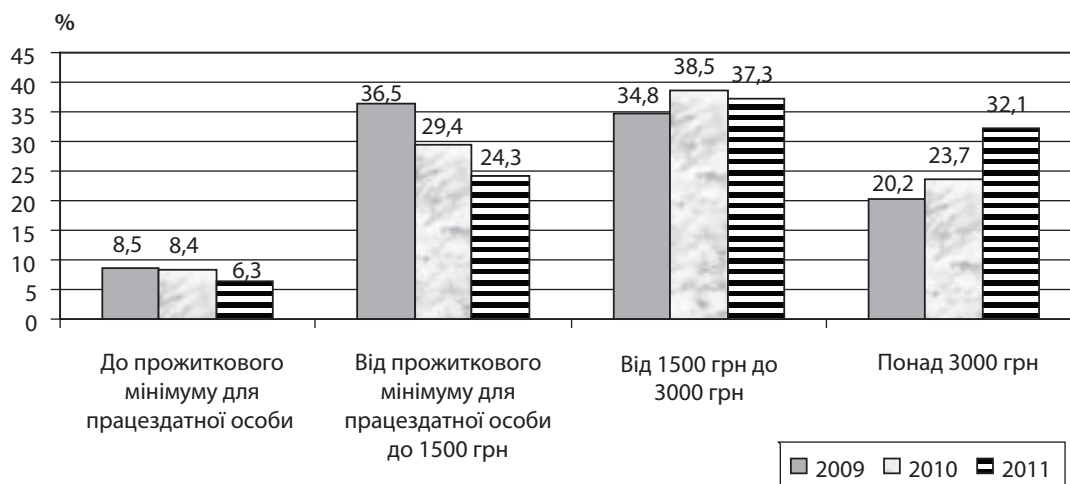

Рис. 2. Розподіл кількості працівників за рівнем номінальної заробітної плати у грудні 2009 – 2011 рр.

За результатами обстеження підприємств, установ, організацій серед 610,5 тис. працівників, яким оплачено 50% і більше робочого часу, встановленого на грудень 2011 р., 38,5 тис. осіб, або 6,3% мали нарахування у межах 1004 грн (мінімальна заробітна плата, що діяла у грудні 2011 р.). До того ж в останні роки уряд усе більш активно намагається перенести тягар оподаткування на фізичних осіб, розширює страхові та інші платежі з працюючих, здійснює інтенсивний перехід до повної оплати житла і комунальних послуг, а також зміцнює комерційні основи систем освіти, охорони здоров'я та пенсійного забезпечення. Подібна політика у сфері праці та зайнятості виступає однією з причин депопуляції сучасної України.

Таке надмірне відставання робочої сили за ціною в порівнянні з іншими товарами призводить, крім руйнівного впливу на виробництво, до важких соціальних наслідків. Особливо сильний удар наноситься трудомістким галузям, у продукті яких відносно висока частка живої праці, а також наукомісткому сектору, що швидко втрачає внутрішній попит. Останнє особливо небезпечно, оскільки якщо виробництво не потребує передової техніки, то воно не виявляє попит й на людей, здатних створювати її й працювати на ній. Тому в кризовій економіці особливо гостро постає загроза втрати кадрового потенціалу, попит на який з'явиться не раніше, ніж у реальному секторі почнеться підйом.

У деяких дослідженнях [1 – 3, 9] стверджується, що в кризовій економіці підприємства воліють звільнити в

більш кваліфіковані представники суспільно нормального ринку праці. У міру поглиблення кризи рівень бідності змищається у бік ще більшої бідності, і у сферу дії законів нерівноваженого ринку потрапляють менш кваліфіковані працівники, частка яких у сукупному резервному обсязі праці поступово зростає.

Саме така незатребуваність кваліфікованих кадрів на внутрішньому ринку праці, а не надмірна відкритість економіки, є причиною відпливу умів, що охопила країну в цілому й Харківщину зокрема.

Однак еміграція вчених – лише невелика складова деінтелектуалізації нашої країни. Набагато більш небезпечними є інші, більш вагомні елементи цього процесу, наприклад, так звана *внутрішня еміграція*. Остання полягає в тому, що значна частина інженерів, учених і висококваліфікованих робітників змушена змінювати спеціальність із утратою кваліфікації, оскільки в умовах кризи й депресії переважає попит на некваліфіковану робочу силу.

При цьому обидва відзначених моменти, разом узяті, представляють лише видиму частину айсберга, що зветься відпливом умів. Ще більш масштабну, на наш погляд, його частину утворюють кадри, що витікають зі сфери виробництва наукових знань, не залишаючи робочих місць. Так, в Україні більше 40% наукових співробітників працює у бізнес-середовищі [8, с. 28], більшість з яких поєднує таку роботу з професійною діяльністю в межах наукових організацій та вищих навчальних за-

кладів освіти. Зрозуміло, наявність додаткового джерела заробітку саме по собі не свідчить про те, що вчений перестав займатися наукою, проте в нашій країні основна частина додаткового заробітку вчених приходить на сфери, не пов'язані з інформаційним виробництвом. Але це й не дивно, оскільки, порівнюючи середньомісячну заробітну плату штатного працівника області, яка у 2011 р. становила 2407 грн (а у фінансових установах 5039 грн) [10, с. 391] з окладом доцента вищого навчального закладу, який навіть станом на грудень 2011 р. склав 2112 грн, зрозумілою є й внутрішня міграція кадрів високої кваліфікації.

При цьому доречно відмітити, що фахівці, котрі пішли з науки в інші галузі економіки, за рідкісним винятком у неї вже не повернуться, що знову ж таки погіршує кадровий потенціал області, а отже, призводить до розбалансування ринку праці.

Відзначимо також, що розглянуті аспекти, пов'язані з «внутрішнім» впливом умів, у сукупності приносять незрівнянно менший збиток, ніж так звана упущена вигода, тобто втрати, що випливають з порушення нормального відтворення наукових кадрів, включаючи вищу освіту й усі форми післядипломного навчання. Відсутність матеріальних стимулів до отримання освіти викликає в молодих людей прагнення реалізувати свої можливості в інших сферах життя, що завдає невиправну втрату відтворенню інтелектуального потенціалу країни.

Таким чином, можна констатувати, що вплив умів являє собою не зовнішньоекономічну, а внутрішню структурну проблему. Динаміка відтворення сукупної робочої сили цілком відповідає загальним перекосам в економіці: передові галузі господарства розважаються, а найбільш кваліфіковані кадри облишили власні наукові пошуки.

Шокова терапія, безсумнівно, негативно позначилася на розвитку українського ринку праці, сфери зайнятості й рівні життя населення. Аналіз макроекономічних показників у даній сфері висвітлив зміну основних тенденцій соціально-економічного розвитку, що в підсумку виразилося в різкому падінні рівня життя. До цього варто додати далеко не цілком відображене офіційною статистикою зростання безробіття. Зокрема багатьма підприємствами, у тому числі й державними, дотепер практикується збереження робочих місць з періодичним припиненням оплати праці, що створює додатковий тиск на ринок праці. Якщо ж урахувати, що середній термін безробіття на кінець 2011 р. склав 4 місяці, обсяг безробітних – 96,2 тис. осіб, а середня продуктивність однієї економічно активної особи – 4182 грн, то областю недоотримано практично 1609 млн грн валового регіонального продукту.

Ще одним і чи не найбільш руйнівним фактором дестабілізації ситуації на ринку праці Харківської області є деградація інтелектуального рівня трудових процесів і пов'язаний з нею обвал відтворення людського капіталу. Дуже відчутно це вдарило по вітчизняній економіці, інтелектуальний потенціал якої став об'єктом цілеспрямованого руйнування з боку наших основних конкурентів на світових ринках інтелектуальної праці.

І перш за все доцільно зупинитись на факторі продуктивності людського капіталу. Він полягає в тому, що інвестиції в початковий ступінь освіти більш ефективні, чим у наступні. Статистика розвинутих країн світу свідчить, що витрати на отримання середньої освіти приносять більш відчутний економічний ефект й окупуються швидше, ніж на отримання вищої освіти, а ті, у свою чергу, більш ефективні, ніж витрати на перепідготовку й підвищення кваліфікації, здійснювані за місцем роботи. Так, за деякими оцінками, норма віддачі від інвестицій у середню освіту складає в розвинутих країнах 11 %, у менш розвинутих – 15 – 18 %, а у вищу освіту відповідно 9 і 13 – 16 % [6, с. 92].

Незважаючи на існуючий світовий досвід, у Харківській області відбувається поступове скорочення загальноосвітніх навчальних закладів з 1007 в 1990/91 навчальному році до 888 – у 2011/12. Відповідно серед вищих навчальних закладів обсяг акредитованих за I – II рівнем за цей самий період скоротився з 49 до 33, а акредитованих за III – IV рівнем – навпаки збільшився з 22 до 37 [10, с. 458], що пояснюється появою значної кількості недержавних закладів освіти.

Схильність продуктивності людського капіталу до убавання спричиняє істотні наслідки для формування й впровадження в життя державної політики у сфері освіти й науки. Зокрема, даний феномен означає, що досягнення загальної грамотності приносить суспільству більш відчутний економічний ефект, ніж підготовка суперінтелектуалів при наявності неписьменної більшості населення.

Така постановка проблеми суперечить освітній політиці більшості країн (особливо західних), у тому числі новій українській доктрині освіти. Остання висуває як провідну мету не підготовку фахівців для народного господарства, як це було колись, а задоволення інтелектуальних потреб відособленої особистості. Однак було б нерозумно думати, начебто потреби приватних осіб у знаннях існують абстрактно й поза залежністю від необхідності кваліфікованих кадрів для суспільного виробництва. Воно є споживачем працівників з вищою освітою. Тому характер і рівень підготовки фахівців у вищих навчальних закладах в кінцевому рахунку визначаються потребами сучасного виробництва.

Саме деградація потреб виробничої сфери служить однією з вирішальних причин помітного зниження вимог до якості освіти. Сьогодні у розвинутих країнах коефіцієнт вибуття основного капіталу в найбільш сучасних галузях складає 7 – 9%. Як наслідок, знання багатьох фахівців застарівають приблизно за 7 – 10 років – за час життя одного покоління машин. Перехід до нового покоління техніки в тій чи іншій галузі вимагає радикальних змін у характері підготовки кваліфікованих кадрів для неї [5, с. 340].

В Україні середній термін служби устаткування в 3-4 рази більший. Це значить, що вітчизняна вища школа не відчуває, як в інших країнах, тиску з боку потреб господарської практики. Однак прорахунки в системі вищої освіти, які мало помітні в періоди економічної кризи й депресії, болісно позначаються пізніше, коли в основних виробничих галузях почнеться підйом.

Отже, завдання досягнення й підтримки світових стандартів якості у сфері підготовки кваліфікованих кадрів повинна вирішуватися не стільки зусиллями навчальних закладів, що не мають у цьому нагальної потреби, скільки державою. Державні органи керівництва вищою школою повинні приділяти більше уваги розробці обґрунтованих стандартів якості знань й запровадженню їх у життя при підготовці кваліфікованих фахівців у всіх сферах сучасного наукового знання.

Сьогодні розповсюдженість високих технологій висуває підвищені вимоги до кваліфікації працівників, необхідної для вступу в процес суспільного виробництва. Причому висока інтенсивність технологічних зрушень не дає можливості вірогідно спрогнозувати характер умінь і навичок, що знадобляться їм вже в найближчому майбутньому. У цьому полягає корінна причина зміни ролі освіти у виробничих процесах. У сучасній економіці росте потреба в отриманні освіти протягом усього життя – неможливо в запас навчитися усьому, що знадобиться людині в його трудовій діяльності.

У силу названих тенденцій зростає роль так званої безперервної освіти, одержуваної працівником без відриву від виробництва – системи перекваліфікації й підвищення кваліфікації. У найбільш розвинутих країнах світу її розвиток став відповіддю на потреби виробництва, у якому швидко зміна технологічних укладів змушує працівників здобувати все нові трудові навички, а менеджерів – постійно вдосконалювати управління виробничими процесами. Однак у Харківській області цьому аспекту освітньої діяльності приділяється занадто мало уваги, про що свідчить той факт, що в 2011 р. лише 200 осіб підвищило свою кваліфікацію в професійно-технічних навчальних закладах [10, с. 468], тоді як інформація про систему перепідготовки та підвищення кваліфікації в закладах освіти I – IV рівнів акредитації й взагалі відсутня.

ВИСНОВКИ

Зважаючи на вищевикладене, уже сьогодні необхідно розробити концепцію випереджальної освіти, яка припускає б, що підготовка кваліфікованих кадрів повинна передбачати потреби господарської практики. Особливо це стосується технічних спеціальностей. Невід'ємною складовою частиною реалізації даної концепції повинно стати введення ефективної державної (із широким залученням приватного капіталу) системи підвищення кваліфікації.

При цьому необхідно відзначити, що економічна освіта також повинна бути випереджальною – її варто орієнтувати не на пасивне відображення потреб реального життя, а на вимоги, які ще тільки формуються характером і темпами сучасного економічного зростання й незабаром будуть пред'явлені до вищої школи практикою господарювання.

З урахуванням необхідності рішення цієї серйозної проблеми ректорати вузів повинні формувати матеріально-технічну базу й комплектувати кадровий склад викладачів і наукових співробітників. Координацію їхніх зусиль (при розумному регіональному підході)

й практичну реалізацію концепції випереджальної освіти, на нашу думку, необхідно покласти на керівництво державних органів влади. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Беккер Г. С. Человеческое поведение. Экономический поход. Избранные труды по экономической теории / Г. С. Беккер / Пер. с англ., сост. науч. ред-р послесл. Р. И. Капелюшников ; предисл. М. И. Левин. – М. : ГУВШЭ, 2003. – 672 с.
2. Ефективність досліджень теоретико-методологічних та практичних проблем розвитку продуктивних сил України / В. В. Онікієнко, Л. М. Ємельяненко, В. Л. Міненко, В. М. Янишівський. – К. : РВПС України НАН України, 2010. – 238 с.
3. Єгоров І. Наука в Україні – стан та проблеми розвитку. Дискусійна стаття / І. Єгоров, А. Войтович. – К. : ЦДНТПІН ім. Доброва НАНУ, 2004. – 23 с.
4. Критский М. М. Человеческий капитал / М. М. Критский. – Л. : Издательство Ленгоста, 1991. – 119 с.
5. Лібанова Е. М. Ринок праці та соціальний захист : навч. посіб. / Е. Лібанова, О. Палій. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 491 с.
6. Нижегородцев Р. М. Траектория региональной экономики: проблемы причинности и моделирования / Р. М. Нижегородцев // Проблемы теории и практики управления. – 2008. – № 1. – С. 90 – 95.
7. Опыт переходных экономик и экономическая теория / Под ред. В. В. Радаева, Р. П. Колосовой, В. М. Моисеенко, К. В. Папенова. – М. : ТЕИС, 1999. – 456 с.
8. Переверзєва А. В. Науковий потенціал як передумова розвитку людського капіталу // А. В. Переверзєва // Економіка та управління національним господарством. – 2012. – № 4. – С. 27 – 32.
9. Стюарт Томас А. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организаций / Стюарт Томас А. / Пер. с англ. В. Ноздриной. – М. : Поколение, 2007. – 368 с.
10. Харківська область у 2011 році (статистичний щорічник) / За редакцією О. Г. Мамонтової. – Х. : Видавництво «Золоті сторінки», 2012. – 581 с.

REFERENCES

- Bekker, G. S. *Chelovecheskoe povedenie. Ekonomicheskij pohod. Izbrannye trudy po ekonomicheskoy teorii* [Human behavior. Economic campaign. Selected papers on economic theory]. Moscow: GUVShE, 2003.
- Ehorov, I., and Voitovych, A. *Nauka v Ukraini – stan ta problemy rozvytku* [Science in Ukraine – Status and Problems of Development]. Kyiv: TsDNTPIN im. Dobrova NANU, 2004.
- Kritskiy, M. M. *Chelovecheskiy kapital* [Human capital]. Leningrad: Izdatelstvo Lengosta, 1991.
- Kharkivska oblast u 2011 rotsi (statystychnyi shchorichnyk) [Kharkiv region in 2011 (Statistical Yearbook)]. Kharkiv: Zoloti storinky, 2012.
- Libanova, E., and Palii, O. *Rynok pratsi ta sotsialnyi zakhyst* [Labour market and social protection]. Kyiv: Osnovy, 2004.
- Nizhegorodtsev, R. M. "Traektorii regionalnoy ekonomiki: problemy prichinnosti i modelirovaniia" [The trajectory of the regional economy: problems of causality and modeling]. *Problemy teorii i praktiki upravleniia*, no. 1 (2008): 90-95.
- Opyt perekhodnykh ekonomik i ekonomicheskaiia teoriia [The experience of transition economies, and economic theory]. Moscow: TEIS, 1999.

Onikiienko, V. V., Yemelianenko, L. M., and Minenko, V. L. *Efektivnist doslidzhen teoretyko-metodolohichnykh ta praktychnykh problem rozvytku produktyvnykh syl Ukrainy* [The effectiveness of the theoretical and research methodological and practical problems of development of productive forces in Ukraine]. Kyiv: RVPS Ukrainy NAN Ukrainy, 2010.

Pereverzieva, A. V. "Naukovyi potentsial iak peredumova rozvytku liudskoho kapitalu" [The scientific potential as a prerequisite for the development of human capital]. *Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom*, no. 4 (2012): 27-32.

Stiuart, T. A. *Intellectualnyy kapital. Novyy istochnik bogatstva organizatsiy* [Intellectual capital. A new source of wealth organizations]. Moscow: Pokolenie, 2007.

УДК 316.422(477)

МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ СОЦІАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ

ЧОРНОДІД І. С.

УДК 316.422(477)

Чорнодід І. С. Методологія аналізу соціальної конкурентоспроможності країни

У статті розглядається методологія аналізу соціальної конкурентоспроможності країни. Обґрунтовано актуальність та сутність поняття соціальної конкурентоспроможності країни. Охарактеризовано складові соціальної конкурентоспроможності. Розкрито соціальні критерії слаборозвинених і розвинених країн і обґрунтовано, що критерії та пріоритети є різними. Доведено, що соціальна складова конкурентоспроможності існує на макро-, мезо- і мікрорівнях, причому на кожному з них має інші кількісні та якісні характеристики. Охарактеризовано чинники соціальної конкурентоспроможності економіки на макро-, мезо- і мікрорівнях. Зроблено відповідні висновки щодо специфіки категорії «соціальна конкурентоспроможність країни», яка має ряд індикаторів, заснованих на функціонуванні формальних і неформальних суспільних інститутів (зрілість суспільних інститутів, ступінь розвитку людського і соціального капіталу, ступінь довіри, соціальна відповідальність бізнесу, економічна свобода та ін.). Доведено, що об'єктом соціальної конкурентоспроможності країни виступає суспільний соціальний ефект, який проявляється як досягнення високого рівня життя та зростання добробуту населення.

Ключові слова: конкурентоспроможність країни, соціальна конкурентоспроможність країни, суспільні інститути, людський капітал, соціальний капітал.

Рис.: 3. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 10.

Чорнодід Ігор Степанович – кандидат економічних наук, доцент, докторант, Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (бульв. Дружби народів, 28, Київ, 01103, Україна)

E-mail: Chornodid@ukr.net

УДК 316.422(477)

Чорнодід І. С. Методологія аналізу соціальної конкурентоспроможності країни

В статье рассматривается методология анализа социальной конкурентоспособности страны. Обоснована актуальность и сущность понятия социальной конкурентоспособности страны. Охарактеризованы составляющие социальной конкурентоспособности. Раскрыты социальные критерии слаборазвитых и развитых стран и обосновано, что критерии и приоритеты у них разные. Доказано, что социальная составляющая конкурентоспособности существует на макро-, мезо- и микроуровнях, причем на каждом из них имеет другие количественные и качественные характеристики. Охарактеризованы факторы социальной конкурентоспособности экономики на макро-, мезо- и микроуровнях. Сделаны соответствующие выводы о специфике категории «социальная конкурентоспособность страны», которая имеет ряд индикаторов, основанных на функционировании формальных и неформальных общественных институтов (зрелость общественных институтов, степень развития человеческого и социального капитала, степень доверия, социальная ответственность бизнеса, экономическая свобода и др.). Доказано, что объектом социальной конкурентоспособности страны выступает общественный социальный эффект, который проявляется как достижение высокого уровня жизни и рост благосостояния населения.

Ключевые слова: конкурентоспособность страны, социальная конкурентоспособность страны, общественные институты, человеческий капитал, социальный капитал.

Рис.: 3. **Табл.:** 1. **Библ.:** 10.

Чорнодід Ігор Степанович – кандидат економічних наук, доцент, докторант, Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (бульв. Дружби народів, 28, Київ, 01103, Україна)

E-mail: Chornodid@ukr.net

UDC 316.422(477)

Chornodid I. S. Methodology of Analysis of Social Competitiveness of a Country

The article considers methodology of analysis of social competitiveness of a country. It grounds actuality and essence of the notion of social competitiveness of a country. It characterises components of social competitiveness. It describes social criteria of underdeveloped and developed countries and shows that they have different criteria and priorities. It proves that the social component of competitiveness exists at macro-, meso- and micro-levels, and it has different qualitative and quantitative characteristics at each of them. It characterises factors of social competitiveness of economy at macro-, meso- and micro-levels. It draws relevant conclusions on specific features of the "social competitiveness of a country" category, which has a number of indicators based on functioning of formal and informal public institutions (maturity of public institutions, degree of development of human and social capital, degree of confidence, social responsibility of business, economic freedom, etc.). It proves that the object of social competitiveness of a country is a public social effect, which manifests itself as achievement of a high level of life and growth of well-being of the population.

Key words: country competitiveness, social competitiveness of a country, public institutions, human capital, social capital.

Pic.: 3. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 10.

Chornodid Igor S. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Candidate on Doctor Degree, The Economic Research Institute of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (bulv. Druzhby narodiv, 28, Kyiv, 01103, Ukraine)

E-mail: Chornodid@ukr.net